

olvasóját önvizsgálatra készítető üzenete is. Ez a nyugtalanító kérdés a következő: mit ér a hit, a származás, a gyökerek keresése az egyes ember életében? Nemzetek vagy országok nagy történelmi kataklizmái után, a hatalmi ambíciókon túl, mennyire lehet komolyan venni a neofiták buzgóságát és meggyőződését? Iszlám, kereszténység, vagy még ezeknél is ősbibb múlt? Mennyivel több egy századok ködébe vesző, talán csak képzelt identitás, mint a jelenben eligazodást segítő önismeret? Mi a tolerancia igazi értelme, s vajon mindenkire érvényes-e, vagy csak arra, aki éppen használja e kifejezést?

A recenzens már elveszítette illúzióit: nem gondolja, hogy ez vagy bármely más könyv nyomban változást hozhat a szellemi gőzhengerek útján, vigyenek magukkal akár judaista, akár keresztény, akár mozlím (vagy más) ballasztot. Nem tud mást, csak Babits Mihályt idézni: „Jónás majd elmegy, de helyette jó más.” Kevés ez vagy sok? Személyes erkölcsi kérdésekben csak személyes döntést lehet hozni. Órizd meg a magad tisztességét, mert csak így őrizheted meg a világét is.

BUDA ATTILA

(Fordította Illyés Edit, Kairosz Kiadó, Budapest, 2003, 226 oldal, 3200 Ft)

ERNST BREISACH:

Historiográfia

A historiográfia hazánkban az „elhalnyagolt” tudományágak közé tartozik. Ernst Breisach munkája, amely az Osiris tankönyvek sorozatban jelent meg, egyenesen hiánypótló jelleggel bír, főként a felsőoktatás történész hallgatói számára. A mű ma a legszélesebb körben elfogadott szakmunka a nyugati történetírás történetéről. Sikerének titka, hogy szakít a 19–20. századi historiográfiát jellemző két fő iránnyal: a pozitivistá deskriptív módszerrel éppúgy, mint a droyseni hagyományokat követő történetelméleti megközelítéssel.

Breisach a historiográfus feladatát annak feltárásában látja, hogyan vélekedtek a nyugati kultúrkör gondolkodói a múltról, és vizsgálódásaik alapján milyen következtetésekre jutottak a múlt, a jelen és a jövő folytonosságát illetően. Miben áll a történelmi változás? Milyen erők munkálnak a háttérben? A szerző a történetírás és az emberi lét közötti kapcsolatot teljes összetettségében igyekszik megragadni, így le kell mondania az egyszerű válaszokról. Arra tesz kísérletet, hogy a történetírás szerteágazó történetét úgy tárja az olvasó elé, hogy fény derüljön a legfontosabb összefüggésekre.

A könyv nem egyszerűen a historiográfia napjainkig tartó történetének ismertetését adja, hanem az

emberi fejlődés olyan megközelítést, amelyben a változás és a folytonosság egyfajta stabilitást, biztonságot ad az emberi életnek. Arra ösztönöz, hogy újra feltegyük a kérdést: van-e egyáltalán társadalmi fejlődés? A nyugati kultúrkörben a folytonosság és a változás alapjait az emberi szabadságvágy és a rend igénye közti összetett és állandó egyensúlykeresés biztosította. Ezért a történetíróknak a múlt, a jelen és a jövő egész sereg szintézisét kellett megalkotniuk a görög városállamok, a keresztény birodalmak, a nemzetállamok és a felvilágosodás képére. Négy évszázadon át tudósok egész sora működött közre a történelem módszertanának kidolgozásában. Ez a módszertani repertoár az igazság megismerésének megbízható eszköze lett. Kivédve a képzelet szülte meséket, jószándékú tévedéseket és tudatos torzításokat. Az is igaz azonban, hogy a történetírás tudományos felfogása az emberi világot szigorúan a természethez és a szükségyszerűségek világához kötötte, megfosztva ezzel autonómiájától.

Az 1980-as évek végére viszont minden tudományos alap megrendülni látszott; a tudományág válságba került. Az ipari társadalmak súlyos ökológiai problémákkal találták szembe magukat, nem értek véget a népiirtások, terjedt a terrorizmus és újabb despotizmusok alakultak ki. A sokasodó problémák újból rámutattak, milyen nagy szüksége van a

Nyugatnak a történészekre, akik segítenek megérteni a változások és a folytonosság természetét. A tudományos, technológiai, ipari és gazdasági fejlődés valósága nem azonosítható a fejlődés híveinek túlzott elvárásaival. A nagy remények és a valóság közötti távolság arra készítette egyes történészeket, hogy hangoztatják a fejlődésmélet dominanciájával kapcsolatos fenntartásainak és ellenérveinek.

A történetírás története nagyszerű lehetőséget kínál annak nyomon követésére, milyen elképzeléseket fogalmaztak meg az emberek az idők folyamán a társadalmi körülmények fejlődéséről. Az emberi világ legfontosabb jellemzője azonban mit sem változott, ez pedig nem más, mint az emberi élet mulandósága, amelyből egyenesen következik az emberi viszonyok történeti jellege. Breisach szerint járhatóbb útnak tűnik módosítani a haladáselméletet, mint teljesen elvetni azt. Egyetlen más tudományág sem áll olyan szoros közelségben az emberek sajátos igényeivel, mint a történelem. Életük időhöz való kötöttsége miatt ugyanis az emberi lényeknek egyszerre kell eljátszaniuk a múltat elhagyó vándor, a jelen tanúja és a jövőbe készülő felfedező szerepét.

BARACSI ERZSÉBET

(Fordította Baics Gergely, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 468 oldal, 3800 Ft)